

o *tova*, com la del sahuc y de la canya: *surculus arundinaceus*», OPou (*TbPu.*, 59).

Però no fou canvi ràpid. Car encara a la fi del segle següent els lexicògrafs no li veuen altre significat que el de (cosa) amb cavitat, (objecte) balmat o buit de dins: «*buydar* lo tronc d'un arbre, fer *tou* al tronc d'un arbre»; «*cavat*: *tou*, *cavatus*, *excavatus*»; «*cavar* los troncs dels arbres, fer-los *tous*», Lacav. Val a dir que una esponja resulta blana justament per la classe de consistència que li donen els innombrables foradics, que una terra porosa o de turo cedeix a la pressió de les petjades: d'aquí el pas a l'acc. vulgata moderna que el fa sinònim de cosa blana, de matèria molla.

Però aquesta només comença d'apuntar (encara amb aire de parent pobre, tolerat, en últim terme) en les definicions del valencià CRos (dicc. de 1764), aptament resumides per Sanelo (c. l'a. 1800): «*tou*: hueco, vacío, cóncavo, fofo, blando; esponjoso» (f° 18v^o); més descabdellat pel seu mestre «*tou*: ufano, envanecido, presumptuoso, arrogante o engreído; también: alegre, contento u satisfecho de alguna acción propia; lo que está hueco o cóncavo u vacío por adentro; asimismo lo fofo, blando, esponjoso, y que contiene algún ayre o humedad en las partes porosas» (p. 231).

Que l'evolució s'accentua ens ho revelen solament els diccs. del S. XIX, car ja Belv. fa passar la secundària al primer lloc, sense però negligir la bàsica: «*tou*: moll, blando, mollis; vuyt, vacío, vacuus: m.: *vano*, *hueco*; dit del pa o formatge fresc: *tierno*, recens; *tou d'abelles* ---; posar-se *tou*: estar cofoy o cofat».

Pel costat substantiu, partint de la idea de l'esponja molla, el mot és apte per expressar les densitats i pregoneses de líquid, p. ex. allò que rebleix una tolla profunda. Amb comparació obscura en unes cobles del valencià APineda o JTimonedà, a mj. S. XVI, de «Consells a un casat»: «al degut *multiplycate* / siau tart en consentir / --- / y mostrau poca salut: / puix lo *tou* de tal açut / nunca s pot omplir del tot» (v. 189, *Canc. Sat. Val.*, p. 289). En una costa brava i cantelluda, on l'home de mar no tem el tràngol damunt la fonera però: «és fàcil que ses àncores amollin --- i ses seques que puntegen per davant de sa cala; mal que mal, Déu me do un bon *tou* d'aigua per córrer: en mar me fan més por ets ossos qu' es suc; podríem arribar a Tossa...», Ruyra (*El rem de trenta-quatre*, *Pinya de Rosa II*, 71).

En els autors, la nova acc. es propaga amplament des de c. 1800: «contentar-me a menjar lo *tou* del pa, deixant les crostes pels demés», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 181); «aquell niuet suau y *tou* ---», JnRosselló (*Manyoc*, 28); «l'arbre antic agombola més que el jove: / per bressar l'infantó, la dona vella / té la falda més *tova* / i el saluet més dolç que la donzella», Alcover (*Po. Bi.*, O. C., 100.1); «trapareu en Janot amb les seves ovelles, que vos guiarà --- Bon camí! —. Me vaig apartar d'ell; atraveso un pla amb una extesa d'erba tan amarada i *tova* que ls peus se m'hi enfonsen; per aquella jaça --- el bestiar ---», Massó T. (*Croquis Pir.*, I, 13). I com a substància encara: «Els arbres centenaris es creuaven de branques, tapant la vis-

ta del cel; mes, per sota, era el terrer esbrossat, i es caminava bé sobre un *tou* d'herba fina, i en les clotades sobre una gran *tofa* de fullaraca arremolinada pel vent», MrnVayreda (*Puny.*, I, VII, 130 (105)). Per a la distinció sinònima entre *tou*, *moll* i *BLA* (veg. aquest).

En l'ús actual de la llengua parlada i dialectal, es manté encara el substantiu *tou*, més o menys pertot; en les zones centrals es té més aviat la impressió (històricament errònia), com si en dir «dóna'm un bon *tou* de carn», o «tenia un gran *tou* de palla per jeure» fos per substantivació, com quan parlem de *el bo de la taronja* (deixant la pela i el blanc) o *caminar per la fosca*, o *el fred de l'hivern l'atueix*.

En el català occid. i valencià ha restat més perceptible la veritat històrica. A Ribag.: *lo Tòu* de Llaners és una gran cavitat, de Denui cap amunt, dret a Valliverna i l'Aneto, i a la part baixa del terme hi ha la partida de *Tòét* (1957); *lo Tòu* paratge semblant, a la vall d'Espot (1959); repetits i renomats a la Vall de Bof: *lo Tòu de Ramon* cavitat mitjaneta enllà de Taüll tirant a Cabdella, pels baixos de Torllussa; per excel·lència, *lo Tòu* més cap al poble gran partida fonda entre Furniello i Remediano (1982); el més conegut és *lo Tou de l(e)s Olles* (com a ple que és de gorgues tot allò), ja esmentat en les velles escriptures de límits entre els drets pastorals de Taüll i els d'Erill: aquells només «apacentarán sus ganados» dins la Ribera de Caldes a «Montanyeta, *Tou de les Olles*, la Seca, Estallobago, Llubriqueto ---»; és al mig dels boscos que hi ha entre la Sallent i la Montanyeta (1954, 1965 ---). I molt més a l'E.: *lo Tòu* a Tuixén, al peu del Cadí (1964); i, Cerdanya amunt: *Prat del tòu* a Bolquera (1959).

Com a nom del rusc d'abelles (que Moll qualifica vagament de «continental», AORBB IV, 109, i que ja hem vist recollit per Belv.), el mot és del Segre mj. i afluents, i del Pallars: «fet amb el tronc d'un arbre buit» Esterri de Cardós, i en formes semblants a Farrera (1933, 1934), i a Rialb (1961); i per allà té encara d'altres accs. substantives: a la V. d'Àneu «panal de niel», i «paliza» (CPol, V. d'Àneu, 27), que deu venir a manera d'allusió pintoresca a allò de *deixar tou algú*: «el van fotre ben *tòu*» em contaven en el Solsonès d'un gitano que hi robava aviram, 'estovat, apallissat' (Pinell, 1964).

Més al Sud, no intentem ser exhaustius, i ens limitem a dades anotades directament. Al Maestrat: «l'aigua de les pluges --- cola pels *tous* de les arrels omplix les cavitats internes ---», «una tardor regalimada de suc tan dolç com la que al pas dels eixams s'hauria posat en bresca a cada *tou* d'arbre ---», «el gran jaç de palla trida de fenàs, en un *tou* de ploma i pèl fi i llanut», JPorcar (BSCC XIV, 243, 244, 245).

Un tou és un «buit entre les costelles de la barraca» a l'Horta, Sanchis Guarner (*Les Barr. Val.*, 24). Però també és un forat o cavitat coberta en un edifici: *tou d'escala* «el buit de l'escala» a Alcoi (J. G. M., 1936), i el que jo vaig observar en aquesta ciutat, és *el Tòu de l'Andana*: una arcada per sota d'un carrer enmig